

Мельник С.Р

Хмельницький університет управління
та права імені Леоніда Юзькова

msofa033@gmail.com

Хмельницький

ЧИ МАЮ Я ПРАВО НА ЕВТАНАЗІЮ : ПРАВО НА ЖИТТЯ ПРОТИ ПРАВА НА НА ГІДНУ СМЕРТЬ

Дискусія навколо питання «Чи маю я право на евтаназію?» є однією з найскладніших етико-правових дилем ХХІ століття, де на одній шальці терезів опиняється фундаментальне право на життя, а на іншій - право людини на гідність та припинення нестерпних страждань. У загальному розумінні евтаназія - це практика припинення або скорочення лікарем життя людини, яка страждає на невиліковне захворювання та відчуває нестерпний біль, на задоволення прохання самого хворого. Цей термін, що походить від грецьких слів «eu» (добре) та «thanatos» (смерть), ввів у вжиток англійський філософ Френсіс Бекон, позначаючи ним легку та спокійну смерть. Сьогодні людство спостерігає парадоксальну ситуацію як цінність людського життя як правового блага постійно зростає, життя окремої людини часто знецінюється через нестерпні муки, що породжує всесвітній інтерес до проблеми «права на смерть». Українське законодавство у цьому питанні займає жорстку та однозначну позицію: будь-яка форма евтаназії в країні офіційно заборонена. Конституція України у статті 27 проголошує, що кожна людина має невід'ємне право на життя, а стаття 3 визначає людину, її життя та здоров'я найвищою соціальною цінністю. Цивільний кодекс України (ст. 281) прямо забороняє задоволення прохання фізичної особи про припинення її життя. Більше того, «Основи законодавства України про охорону здоров'я» (ст. 52) зобов'язують медиків надавати допомогу в повному обсязі пацієнтам у критичному стані та окремо наголошують на забороні як активної евтаназії (навмисного прискорення смерті), так і пасивної. Оскільки Конституція гарантує право на життя, а не обов'язок жити, деякі дослідники вважають заборону активної евтаназії дискусійною з погляду конституційності.

Відношення в Україні до легалізації евтаназії залишається переважно негативним, як серед політиків, так і в медичній спільноті. Хоча у 2021 році віцеспікер Верховної Ради Руслан Стефанчук запропонував розглянути можливість легалізації пасивної евтаназії та асистованого самогубства, ці ідеї не знайшли підтримки. Існує розроблений депутатами законопроект «Про право на гідну смерть», але його навіть не подають на розгляд, оскільки «суспільство не готове». Багато українських лікарів виступають категорично проти, вважаючи евтаназію вбивством, що суперечить клятві Гіппократа. Головним аргументом проти є також висока небезпека корупції в умовах недосконалої правової системи документи можуть підробляти заради спадщини або вирішення особистих питань.

На протигагу українським реаліям, міжнародний досвід демонструє стрімку лібералізацію цього питання. Евтаназія або асистоване самогубство дозволені в Нідерландах, Бельгії, Люксембурзі, Іспанії, Канаді, Новій Зеландії, Швейцарії та деяких штатах США й Австралії. У Нідерландах та Бельгії діють

чіткі умови: процедура має бути добровільною, стан пацієнта критичним, а допомогу надає виключно лікар. Цікавим є досвід Швейцарії - єдиної країни, де евтаназію може отримати іноземець через спеціальні громадські організації за членський внесок. Однак статистика за 2025 рік у Європі є рекордною. У Нідерландах зафіксовано 10 341 випадок евтаназії, що становить 6% від усіх смертей у країні. У Бельгії - 4 486 випадків (4% усіх смертей), що демонструє зростання на 1809% порівняно з 2003 роком - часом легалізації. Основними причинами звернень є онкологічні захворювання (50%) та множинні хронічні хвороби (30%). Більшість пацієнтів (74%) - це люди старше 70 років. Проте етичне занепокоєння викликає той факт, що у чверті випадків смерть пацієнтів не була очікуваною в короткостроковій перспективі.

Аргументи «за» легалізацію базуються на принципах гуманності та автономії особи. Прихильники стверджують, що стан деяких людей настільки важкий, що продовження життя приносить лише страждання. Якщо людина свідомо хоче піти, але фізично не може зробити це самостійно, позбавлення її такої можливості виглядає як жорстоке поводження. Аргументи «проти» апелюють до моралі, релігії та ризику лікарської помилки. З релігійної точки зору життя є даром Божим, і самовільне його припинення - великий гріх. Медики наголошують: якщо забезпечити якісну паліативну допомогу, бажання померти у більшості пацієнтів зникає. В Україні налічується 324 000 паліативних пацієнтів, але якість їхнього догляду залишається низькою у рейтингу «Індексу якості смерті» Україна посідає лише 69-те місце з 80. Лікарі також попереджають, що прогнозувати термін життя неможливо відомі випадки, коли пацієнти з термінальними стадіями жили всупереч прогнозам роками.

Додатковим цікавим фактом є те, що у 1922 році в Кримінальному кодексі УРСР існувала примітка, за якою вбивство зі співчуття на прохання жертви не каралося, але її прибрали вже за кілька місяців через зловживання. Також важливою є позиція Європейського суду з прав людини, де суд постановив, що право на життя не включає в себе право на смерть, і держава зобов'язана передусім захищати життя.

Вирішення дилеми щодо впровадження інституту евтаназії в Україні вимагає відмови від спрощених підходів на користь комплексної державної стратегії. Першочерговим завданням є радикальна модернізація паліативної допомоги, оскільки більшість запитів на смерть обумовлені не самим фактом хвороби, а нестерпним болем та депресією, які сучасна медицина здатна усунути. Допоки Україна не забезпечить гідний рівень хоспісного догляду та доступ до ефективного знеболення, легалізація евтаназії ризикує стати «шляхом найменшого спротиву» для держави, яка замість дорогого лікування пропонуватиме дешеву смерть. Паралельно з цим постає гостра потреба у заповненні законодавчих прогалів: правова система має чітко розмежувати кримінально карану активну евтаназію та пасивну форму відмови від терапії, закріпивши право пацієнта на припинення штучного підтримання життя, що не має терапевтичної перспективи.

Однак будь-які законодавчі кроки у цьому напрямку блокуються високим ризиком корупційних зловживань та кримінальних посягань на майно вразливих осіб, що вимагає створення багатоступеневих механізмів контролю, зокрема через запровадження широких лікарських консилиумів та судового нагляду за кожним окремим випадком. Зрештою, успішна трансформація неможлива без подолання суспільних табу та зміни медичної етики, а саме відхід від «змови мовчання» між лікарем та пацієнтом має стати основою для щирого діалогу, де право знати правду про свій стан є передумовою для прийняття будь-якого вольового рішення.

Отже, питання «права на гідну смерть» в Україні залишається закритим на рівні закону, але гострим на рівні людських історій. Поки держава не здатна забезпечити кожному паліативному хворому життю без болю, дискусія про евтаназію не вщухне. Головним викликом залишається пошук балансу: як захистити право людини не страждати, не відкривши при цьому двері для кримінальних зловживань та не знецінивши святості людського буття.

Миколайчук К. С.

Львівський національний університет імені Івана Франка
karynamykolaichuk@gmail.com
місто Львів

ЧИ МАЮ Я ПРАВО НЕ ЗАЗНАВАТИ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА?

Насильство супроводжує людську цивілізацію стільки, скільки існує сама людина. Філософи, правники, соціологи впродовж століть намагалися осягнути його природу, пояснити причини і знайти механізми протидії. Так, Томас Гоббс вбачав у насильстві природний стан людства, так звану «війну всіх проти всіх», подолати яку покликана держава через встановлення тих чи інших правових приписів. Іммануїл Кант пов'язував заборону насильства з повагою до людської гідності як самоцінності. Та попри тисячоліття філософських роздумів і правових заборон, насильство нікуди не зникло – воно лише навчилося ховатися.

У сучасному розумінні насильство має широкий спектр проявів: починаючи від фізичного і психологічного, завершуючи сексуальним та економічним. Воно може виникати між незнайомими людьми на вулиці, на роботі, у збройних конфліктах, будь-де та будь-коли. Спільним знаменником у всіх цих проявах є своєрідний дисбаланс сили, адже насильство завжди є там, де хтось має змогу підпорядкувати іншого і де є готовність цією змогою скористатися.

Проте є особлива форма насильства, яка вирізняється з-поміж інших не лише своїм масштабом, а й своєю природою. Це насильство, яке застало зненацька людину не за рогом на темній вулиці і не на полі бою, воно спіткало її в особливому місці – вдома. Там, де її мали б чекати любов, прийняття і безпека. Так-так, мова йде про домашнє насильство. Насильство, яке вчиняє не стороння людина, а та, якій довіряли, яку впустили у власний простір і власне життя. І саме ця знайомість, ця довіра, це відчуття «свого» перетворюють домашнє насильство на явище, протидії якому на всі 100% не знайшла жодна з правових систем світу.